

en toonde te
Ds. de Vries
prak onderling
et hun speet
et uit dat de
deze gemeen-
Op verzoek
Pa. 121:4 en
prekers en liet

Kerk.
Verken, W. M.
— Hoogland,
Wier, G. Ijpey,
thuysh, Gre-
M. Luteij,
de Jager Me-
m (L.), Dr. L.
ordwijkerhout,
— Ede, D. J.
eldrop (N.-B.),
st. — Gaast en
gast (Gr.). —
rij, Leerdaan,
V. te Winkel,
arilema, Beesd,
druten, Noord-
op, Schore. —
ngen (U.), J. J.

happij.

aat 72.

edikanten
Scholen,
monium".

US"

LDE, 's Graven-
erdam; WILH.
S. BAKKER,
DE WILDE;

Rotterdam.

TERRENTIING.
VBANK.

N.V. PHARUS"
rpenningen ten
kinderen.
uider van Uw
in staat stelt

n hooge provio.

s Directie.

tenmoer f 8.55;

f 34.884; te

te nieuwen

licht f 3.664;

5; te Tuburg

f 11.59; te

te Vrijhoeve

f; te Zutphen

rwijk f 51.05,

sterdam nae-

gum f 41.634;

25; te Boksum

rijp f 17.61;

88; te Hilaard

icobi Parochie

f 29.934;

25.08; te Oe-

awoude f 20.95;

34; te Wierum

edam f 70.69;

1; te Delfzijl

erf f 51.724;

te Nieuwolda

child f 7.774;

1.31; te Sidde-

er Spijk f 63.57;

7; te Ten Post

orpen f 16.48;

20.34; te Wol-

and f 31.51.

40-jarig

in:

f 25; van Ds.

aan te Alpen

in de collecte

f 500; van Ds.

f; in de in

1; door den

te Delfzijl f 1.

che Faculteit:

in).

W. Huismann

ten den heer

aamsdonkveer

P. A. D. f 6.25;

van Buren te

en heer H. van

erum f 18.80;

en f 19.80; van

el te Uithuizen

de Vries uit Val-

het L. C. Am-

enten Studie-

ngen:

ten, te Amster-

MARLE Jr.,

Penningmeester.

verspreid 164.

6327.

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 21 November 1920. N° 2235.

Dit blad wordt gecoreld den Vrijdag aan de geboorteden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgw. 58-60, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: /francs aan huis, per drie maanden /1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar /7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / —.15.
Advertentie: van 1 tot 5 regels /1.35, met inbegrip van bewijnummer, voor elken regel meer /-.25. Aanvragen en vermelding van liefdegaven /-.12 per regel.

De Ethischen.

I.

Nu de Heraut de vorige week het laatste Voorstuk heeft gebracht dat Dr. Kuiper, die, als Groen, tot stelregel had, steeds voortuit te werken, nog geschreven heeft, begin ik in de de Heraut van deze week aan de taak, waartoe ik ben aangezocht, tot het einde van dit jaar het blad van Voorstukken te voorzien.

Ik heb deze taak aanvaard met weemoed bij de gedachte aan het heengaan van hem, op wien zij zoovele jaren rustte; met schuchterheid bij bezinning op de wijze waarop hij haar vervulde en waartoe onder meer behoorde wat, op den dag na zijn sterven, een niet-antirevolutionair blad de kroon op zijn werk als schrijver noemde: dat een kind hem kon begrijpen; maar ook heb ik deze taak aanvaard met liefdepict voor de nagedachtenis van hem, aan wien ik, sedert ik hem voor nu vijf-ent-dertig jaar op mijn levensweg mocht ontmoeten, zoo onzegbaar veel heb te danken, want ik weet hoe zijn Heraut, als middel ter verrijking en verheldering van het Gereformeerde bewustzijn van ons volk, hem na aan het hart lag.

Zoo hoop ik, de laatste zes weken van dit jaar, dat in den avond van 8 November Kuiper's sterfjaar is geworden zijn Heraut als schrijver van de Voorstukken te dienen, en wel met een in het Kersten een in het Oudejaar-Nr. en met vier Nrs. over: »De Ethischen».

Na al wat, zoo vroeger als later, van Gereformeerden kant over dit laatste onderwerp reeds is geschreven, zou ik het niet hebben gekozen.

Toch meen ik, dat door de wetenschappelijke behandeling van dit onderwerp ook in den jongsten tijd, een »populaire» uiteenzetting nog niet overbodig is gemaakt. En ik kwam tot die meening door een, bij onzeredactie, tweemaal ingekomen schrijven, waarin naar zulk een uiteenzetting gevraagd werd. Een vraag, gericht door wie zich aandiende als eenvoudige kerkleden, tot den Raad hunner dorpskerk en die door dezen verzonden is naar de Heraut. Een vraag der bezorgdheid, opgekomen uit het, door die leden in naburige Kerken waargenomen, verschijnsel van grensvervalsing tusschen »gereformeerd» en »ethisch», zelfs ook, hoewel nog maar nu en dan zich opdoende in de prediking. En toen de wettige trouwopvolger van onzen nu gestorven gebieds- over de Heraut, mijn mederedacteur Dr. H. H. Kuiper, mij verzocht zulk een uiteenzetting te geven, achtte ik het, al is het mij niet te doen een aanval te richten op mijn »ethische» mede-christenen, mijn plicht aan zijn verzoek te voldoen.

De bezwaren daaraan verbonden, onderschat ik niet.

Een uiteenzetting als mij verzocht werd te geven, eischt, om bevrediging te zijn voor hen, die haar vroegen, een, zooal niet vermijden, dan toch, wanneer zij onvermijdelijk zijn, telkens toelichten van godgeleerde en ook van wijsgeerige vaktermen.

Daarbij komt, dat onder ons Gereformeerde volk, en ik denk hier weer aan hen die de uiteenzetting vroegen, omtrent de »Ethischen» en de richting, die zij wijzen en volgen de meest zonderlinge voorstellingen gangbaar zijn. Wordt toch niet reeds vóór jaren van onveracht Gereformeerde zijde omtrent de ethische Theologie geschreven: »Onder ons volk heerschen over de ethische Theologie zoo vreemde voorstellingen, dat alle afwijkingen van het geijkte Gereformeerde op haar naam worden geboekt»? En werd, nog niet zoo lang geleden, van den zelfden kant omtrent de ethische richting geschreven dat zij, »onder het volk met Remonstrantisme, gematigde Orthodoxie of het streven naar heilichheid des levens verward wordt»?

Een uitzetting als voor hen, die haar vroegen, dient en een beschrijving en een beoordeling te bevatten.

Maar dan ook een beschrijving, die niet, door overdrijving, tot een caricatuur van de Ethischen en hun richting op Theologisch gebied zou worden, doch door het afsnijden van aan haar wezen vreemde en daaromtrent verwarde voorstellingen, een wel omlijnd beeld tracht bij te brengen.

Maar dan ook een beoordeling, die teederheid aan rechtvaardigheid paart. Een stoere Gereformeerde zei mij onlangs, en ik was het goed met hem eens, »de ethischen zijn onze broeders». Wie toch »ethische» is zal, bij alle verschil dat ook onder hen heerscht op de vraag: »wat is

uw eenige troost beide in het leven en sterven?» met ons belijden, wat wie »modern» is niet kan en wil doen: »Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmaker Jezus Christus eigen ben».

Dan, al moet ook de teederheid zich paren aan de rechtvaardigheid, bij de beoordeling mag de eerste de laatste niet verschalken. Naar de normen of maatstaven, die de Schrift, de belijdenis en de geschiedenis ons, Gereformeerden aan de hand geven, kunnen wij, dat waarin onze ethische mede-christenen van ons verschillen, niet anders zien dan als een wat voor ons »de meest zuivere religie is, afdwalende richting».

Dit verschil, dat niet mag worden verdoezeld, zal ik dan ook in mijn beoordeling van wat »ethische» is, trachten te doen uitkomen.

Het verschijnsel van grensvervalsing tusschen Gereformeerd en Ethisch wordt niet alleen door hen, die ons naar een populaire uiteenzetting van het verschil vroegen, bespeurd, maar blijkt ons onlangs van ethische zijde is gezegd, wordt deze grensvervalsing, ook door de Ethischen zelf gezien.

Op een vergadering der »vereniging tot versterking van het ethisch beginsel», den 21sten October van dit jaar te Utrecht gehouden, zei toch Dr. J. F. Beerends, die haar praesideerde, sprekend over: »De ethischen en de Kerk»: »Wie zijn de ethischen? Niet de menschen, die het zoo nauw met de waarheid niet nemen, zich tevreden stellen met een »afgezaakte theologie», in de algemeene verzoening gelooven, de heiligmaking op den voorgrond plaatsen, »Heere» zeggen, nieuwe gezangen zingen, vrij met de kerkelijke liturgie om-springen, of aan »critiek» doen. Er zijn predikanten en gemeentelieden, die al deze kenteekenen vertoonen en niet ethisch zijn, zooals omgekeerd er menschen zijn, die geregeld de wet laten voorlezen, enkel Psalmen zingen, »Heere» zeggen, beweren, dat zij niet aan »critiek» doen en toch ethisch zijn, Ethisch is men, wanneer men den godsdienst beschouwt als iets dat de geheele persoonlijkheid raakt, niet in de eerste plaats het verstand, maar het hart, het centrum der persoonlijkheid. De ethischen leggen den nadruk op het zedelijk karakter der waarheid in tegenstelling met confessioneelen en gereformeerden, die het intellectuele karakter op den voorgrond brengen, al ontkennen zij natuurlijk dat zedelijk karakter niet».

Nu weet ik wel, dat Dr. Beerends, toen hij het had over predikanten en gemeentelieden, die gereformeerd schijnen, maar ethisch zijn, menschen in de Hervormde Kerk op het oog had; doch reeds, door enkel maar te letten op de beweegredenen, die de hierboven gemelde gereformeerde dorpbewoners leidde tot de vraag naar een uiteenzetting van het verschil tusschen gereformeerd en ethisch, wordt mij de kennis bijgebracht dat er zulke menschen ook in onze kerken zijn.

En dat niet alleen van Gereformeerden kant door eenvoudige gemeentelieden, maar ook van ethischen kant door een ethischen doctor in de Theologie de bedenkelijke verdoezeling van het verschil werd waargenomen, is dan ook de reden waarom ik het zeggen van Dr. Beerends hier na voren breng. Daarbij komt dan nog, dat onze vragers aan dat zeggen van Beerends, waarin, op wat »niet ethisch is», volgt »wat dan wel ethisch is», met dit laatste al terstond een, zij het dan ook nog maar gedeeltelijke, beantwoording van hun vraag hebben.

Ik zou hun daarom dringend willen raden dat stuk uit mijn aanhang hetwelk met: »Ethisch is men» begint en eindigt met »zedelijk karakter niet», — nog eens opmerkzaam te herlezen. Want al vermoed ik, dat zij er ook dan nog niet helemaal achter zullen zijn wat »ethisch» is en waarom het een tegenstelling met »gereformeerd» vormt, zij hebben er dan toch alvast een »kort begrip» aan van wat in mijn »populaire uiteenzetting» nader zal worden toegelicht.

En nu nog even vóór ik met mijn uiteenzetting van wal steek.

Ik voorzie dat de theologisch-geschoolden onder mijn lezers er van zullen zeggen: »zwijg gij maar stil, dat weet ik ook wel!» Maar ik verzoek ze dan te bedenken, dat ik deze Voorstukken over de Ethischen, niet voor de koks, maar voor de gasten schijf en dan bepaaldelijk voor gasten, die slechts geduld zijn van wat naar de regels der Hollandsche kookkunst is toebereid.

Dan, ik voorzie ook nog iets anders en wel, dat de lezers voor wie mijn uiteenzetting bestemd is, er in zullen missen die zeldzame gave van, als het moet, populair-schrijven, waardoor al wat uit de pen komt, reeds op het eerste gezicht voor de manne en vrouwen uit het volk begrijpelijk is. Een gave, die aan onzen gestorven Hoofdredacteur zoo rijkelijk was toebedeeld, doch mij en daarom vraag ik dan ook van die lezers bij voorbaat toegevendheid, in zooveel mindere mate is geschonken. Maar laat mij daar ook de verzekering aan mogen toevoegen, dat het mijn oprechte begeerte is, zij het dan ook met minder helderklankende en met zwakkere stem, niet anders te verkondigen dan wat door dezen heraut onzer Gereformeerde Kerken in zijn Heraut voor de leden der Kerken steeds is uitgeroepen.

Aan de beschrijving en beoordeling van de Ethische richting wil ik in dit inleidende Voorstuk doen voorafgaan een schets van den toestand ten aanzien op het gebied van Kerk en Godgeleerdheid in den tijd toen deze richting ontstond.

Alzoo een stukje vaderlandsche geschiedenis.

En dan is het zeker niet te sterk gezegd, dat, als uit het geboorte in den winter, de levenskracht uit onze Gereformeerde Kerken, om ons tot haar te bepalen, in dien tijd scheen geweken te zijn.

En het winterde al lang.

Men zegt dat het, reeds omstreeks 1750 begonnen was.

De stempel door den machtigen geest van Calvijn, den Vader van onze, in de 16e eeuw tot reformatie gekomen, kerken op haar leer en inrichting gezet was, althans wat die leer betrof, toen vrijwel uitgelezen.

De dagen waarin Voetius, de Leeraar onzer gereformeerde — even als Thomas van Aquino, de Leeraar der middeleeuwsche Kerk — door toepassing van in de scholen beoefende logica of »kunstleer» van het denken, die wij, als een ook thans nog bruikbaar werktuig in het wetenschappelijk bedrijf, aan den Grieken in 322 v. Chr. gestorven wijsgeer Aristoteles hebben te danken, de logica waarmee Voetius, door haar op de dogmen of leerstukken toe te passen, het begripen daarvan had bevorderd, die dagen waren in 1750 lang voorbij.

Zeker, met een enkel verstandelijk, of intellectueel »begripen» van de leerstukken is men nog geen christen, geen gereformeerde christen, en dat wist Voetius ook wel. Hij toch wist, dat men ook zonder dat begrip wel christen kon zijn. Wat toch een mensch tot een christen maakt is de »wedergeboorte» of die werking van den H. Geest, welke God, zonder ons, in ons werkt; een verborgen werking, een genade waardoor de mensch, die haar ontvangen heeft, straks geloofd in den eenigen waarachtigen God en zich tot Hem bekeert.

Maar wie zich omtrent iets wat ook, en dus ook omtrent een leerstuk en wat er mee samhangt, de vraag stelt: wat het is, wil zich daaromtrent, min of meer bewust, een »begrip» vormen. In het »begrip» toch trekt ons denkend ik een grens tusschen wat iets is en wat het niet-is, zooals men — herinner u maar het »verzet» de oude palen niet — door te ompalen, grenzen zet tusschen akker en akker, dorp en dorp.

Zulk een begripsbepaling voorkomt verwarfing en bevordert helderheid van inzicht, en bezin u er nu maar op hoe noodig het is zich intendenken, om maar iets te noemen het onderscheid tusschen wat »liefde» en wat »geloof», tusschen wat de »hebbelijkheid» en de »dadelijkheid», het vermogen en de werking des geloofs is. Niet alleen toch voor wie goed onderwijst is zulk onderscheiden noodig, maar ook voor hem die onderwezen wordt. En zulk onderscheiden heeft onze Voetius sedert hij, in 1636, hoogerleeraar aan de hogeschool te Utrecht was geworden zijn studenten geleerd en deze hebben het als predikers in onze kerken hun kerkleden, die er vatbaar voor waren, weer geleerd.

Voetius had, met smart en deernis, het na korten zomertijd herfst zien worden. Dat begon al betrekkelijk kort na de Synode van Dordt in 1618 en '19, waarop het Remonstrantisme dat in onze kerken was gedrongen er was uitgedreven. De Voetiaansche richting werd, als de scholastieke, door de »bijbelsche», die op de geschiedenis inplaats van op de kerkleer en daarin op de voorbeschikking den nadruk legde, bestreden en straks drong het Remonstrantisme in de kerken weer in.

En toen naderde de winter.

Er was geen gereformeerde Theologie aan onze hogescholen en er was in onze kerken,

op enkele uitzonderingen na, geen gereformeerde prediking meer sedert 1750.

De stempel van Calvijn waarin de woorden: »Gods Souvereiniteit» en »Gezag der Schrift» zoo diep en duidelijk gegrift waren, eens door hem op onze Kerken gedrukt, was uitgelezen.

Voetius' Theologie drukte men toen onverdiend het schandmerk »dor intellectualisme» op.

Onverdiend, want niet minder dan op verheldering van leerstellig inzicht door begripsbepaling, had Voetius aangedrongen op vordering van het innige, mystieke of verborgen leven en ook op saamleven met de menschen, in gezindheid en handelen, naar de daarvoor door God gegeven geboden.

»Dor intellectualisme», niet Voetius was er de patroon van geweest, maar de voorstanders van dat rationalisme en supranaturalisme, die nu in School en Kerk aan het woord waren.

Zij, de mannen der 18e eeuwse Verlichting, der »opgeklarde en vrijzinnige denkbeelden».

De Rationalisten, die de menselijke »ratio» of rede vereenzelvigen met »gezond verstand», en godsdienst en kerkleer met hun gezond verstand trachten te bewijzen om, voorzoover hun dit niet mogelijk was, ze te verwerpen of te laten rusten.

De Supranaturalisten, van »supra» boven en »natura» natuur, die met hun »gezond verstand» nog wel konden overeenbrengen, dat er boven de Natuur een goddelijk Wezen was en, dat ook de wonderen waarvan de Bijbel verhaalt, kon hebben verricht, maar voor wie die wonderen zelf, als eenmaal geschied, geen verdere betekenis hadden, en die overigens met hun »gezond verstand» tegenover de kerkleer, als niet opgeklard genoeg, vrij slap stonden.

Het winterde lang en het winterde fel in de tweede helft der 18e eeuw, in School en Kerk.

Maar daarbuiten was de levenskracht, die eens in de Gereformeerde kerken werkte, nog niet geweken.

Zij werkte, als de groeikracht in vroege lente tijd, onder die stillen in den lande, die, als niet vele rijken en aanzienlijken, zich terugtrekkend uit wat voor hen »wereld» was, hun geestelijk voedsel zoekend bij de »oude Schrijvers», in de »gezelschappen» of »conventikelen», deels met voorliefde voor het dogmatische, deels met voorliefde voor het mystieke of praktische, naar bevrediging zochten voor wat zij in hun eigen kerken niet vonden.

En dat bleven zij doen, toen ook de stempel, dien Calvijn op onze kerkinrichting had gezet, tot onkenbaar wordens uitsleet. Toen de Dordsche kerkenordening, waaronder de Gereformeerde kerken totdusver hadden geleefd, werd vervangen door het dien kerken onwettig opgelegd Reglement van 1816. Toen de »Synodale organisatie» de moker werd die sloopte het onder Calvijn's architectuur, ten behoeve zijner geestverwanten opgericht monumentaal gebouw.

Dan, ook buiten de conventikels deden zich verschijnselen voor, die lente-opleving spelden.

Buiderdijk, de denker-dichter, en zijn leerling Da Costa lieten hun stem hooren tegen den geest der eeuw, tegen het liberalisme of de vrijzinnigheid ook in de Kerk.

De door Buiderdijk belovende Réveil, welks invloed straks ook Da Costa onderging, een »Ontwaking» van zondebesef in het protestantische Zwitserland en Frankrijk, vertoonde zich vandaar, omstreeks 1830, ook in ons land als een opwekking, zooal niet uitsluitend, dan toch vooral in de hogere standen onzer maatschappij, tot persoonlijke bekeering.

Dan, de mannen en vrouwen van den Réveil, »kinderen van één vader, maar van verschillende moeders», komend uit Kerken van onderscheiden belijdenis, waren op het stuk van de leer onderling verdeeld. De Réveil met zijn vasthouden aan slechts drie leerstukken: »het gezag der Schrift», »de Godheid van Christus» en »Zijn verzoenend sterven» heeft, als algemeen-christelijk, voor het weer opleven van het gereformeerde leven, dan ook geen rechtstreeksche gevolgen gehad. De Réveil, in zijn wezen onkerkelijk, met zijn zoo weldadig aandoende »soif des âmes» of dorst naar redding der zielen, heeft, naar zijn aard, meer bedacht op »het zoeken van het verloren schaap dan op het herstel van de outreddeerde schaapskooie», als zoodanig, aan weeropbouw van Calvijn's

verbrijzelden kerkbouw, waarop men in de kringen van de gezelschappen althans hoopte, schier niet gedacht.

En toch is, onder Gods leiding, ook de Réveil, zoo voor het weer opbloeien van het gereformeerde leven, als voor dien opbouw, zij het ook indirect, tot een middel geworden.

De stoot daartoe en voor de mannen en de vrouwen der conventikels en voor die van de Réveil is, hoe onbedoeld ook, van de Theologische Faculteit der Groninger Akademie uitgegaan.

Deze Faculteit, als die onzer andere Akademies, bestemd tot opleiding van predikers in het Hervormd Kerkgenootschap, was in 1831 bezet door de hooggeleerden Hofstede de Groot, Pareau en Van Oordt. Onbevredigd met de »gezondverstand» Theologie der Rationalisten en Supranaturalisten, vreemd aan den Réveil met zijn verdiept zondebesef en van het Calvinisme, als uithemmach van oorsprong, afkeerig, poogden deze drie Godgeleerden aan de Theologie een nieuwe, echt-Nederlandsche en evangelische richting te geven. Vracht van dit hun gemeenschappelijk pogen was de »Groninger Theologie», wier eigenaardigheid zich kenmerkt door nadruk leggen op het »gevoel» tegenover het »verstand»; zien van het Christendom als »de openbaring en de opleiding door God in Jezus Christus ons gegeven om ons Gode steeds gelijkvormiger te maken»; onderschatting van het Oude-tengevoer het Nieuwe Testament en in het laatste onderschatting van Paulus' brieven tegenover de evangelien; ontkennen van het leerstuk der Hellige Drieëenheid Gods en daarmee van de Godheid van Christus, en, bij het doen opgaan van »verzoening» in »opvoeding», ontkennen ook van de »voldoening» voor ons, door Christus aan de gerechtigheid Gods.

Dat deze hooggeleerden tegenover zichzelf en de door hen gevormde predikers van geen handhaving der nog altijd, als »leer van de Hervormde Kerk», in de drie Formulieren van eenigheid vastgelegde kerkleer wilden weten en dan ook meenden aan het formulier-gezag zich niet te moeten storen, is zeker zieklundig te verklaren.

Met name in de conventikels der vromen, waarin de leer der Kerk nog bekend was, werd men door deze nieuwe leer bedroefd en verontrust, en in hernieuwde liefde voor de Kerk der vaderen drong de gedachte aan hervorming van de in leer en inrichting vervormde Kerk zich al meer op.

In enkele jonge mannen onder de toen zeldzaam geworden rechtzinnige predikers in het Hervormd Genootschap, in De Cock te Urum, in Scholten te Doeveren, in Brummelkamp en van Raalte door dit volk zijn bezielde en bezielende leiders op den weg tot reformatie.

Deze reformatie van 1834 bedoelde, bleekens »de acte van afscheiding en wederkeering», niet het stichten eener nieuwe Kerk, maar enkel door middel van scheiding van het in 1816 ingestelde kerkbestuur, de vervormde Kerk te hervormen.

Bij de leiders der beweging, beïnvloed door de studie van Calvijn en ook door den Réveil, zat de gedachte voor aan herstel van Calvijn's verbrijzelden kerkbouw en een dan daarin weer verkondigen van Calvijn's leer. Vandaar dan ook, dat de mannen van '34, zich bewust van de wettige kinderen der 16e eeuwse vaderen te zijn, hun rechten op het vaderlijk erfgoed niet prijs gaven. Dan, juist daarom, als predikanten door de besturen afgezet, als kerkleden door de regering vervolgd, door Groen van Prinsterer verdedigd, heeft maar een deel van hen bij die aanspraak volhard, en gaf een ander deel haar op. Toen het toch in 1836 tot de hernieuwde kerkinrichting kwam onder den naam van »Christelijke Gereformeerde Kerk onder het Kruis» met als grondslag: de Heilige Schrift, de drie Formulieren van eenigheid en de Dordsche Kerkenordening, werd de aldus na deformatie op nieuw gereformeerde Kerk door de regering niet erkend.

Het kruis der vervolging bleef drukken en werd enkel opgeheven voor hen, die, ten koste van hun rechten, de vrijheid verkregen. De beweging van '34 ging in twee stroomingen uiteen, die eerst in 1869 op de Synode te Middelburg, onder den naam van »gedeeltelijk Christelijke Gereformeerde Kerk», werden hereenigd.

Door de stichting van de Theologische School te Kampen in 1854 werd in de wetenschappelijke opleiding van predikanten voorzien.

Zoo is dan, door de Scheiding, de

richting door Calvijn aan de Kerken der 16e eeuwse reformatie gegeven, wat de leer betreft geheel, wat de inrichting betreft ten deele gevolgd. Ten deele, wij de Christelijke Gereformeerde Kerk zich onder den drang der tijdsomstandigheden, tot een Genootschap met plaatselijke afdelingen, instee van een uit plaatselijke kerken opkomend kerkverband had ingericht. Dit aanvankelijk kerkherstel zou eerst in 1892 tot een volkomen herstel worden.

Maar hiermede overschrijd ik reeds de tijdgrens, waarbinnen het ontstaan van de Ethische richting valt.

De Ethische richting, aan wier ontstaan, naast dien van Daniël Chantepie de la Saussaye, de naam van Johannes Hermanus Gunning is verbonden.

Over hen een volgend maal.

W. G.

„De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd“.

En hij zeide: Naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen, en naakt zal ik daarheen wederkeren. De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd.

Job 1: 21.

In de historie van het Oude Testament is Job de groote lijder geweest, want op hem is de Satan losgelaten met al zijn kracht. Job is neergeworpen geweest in de diepe diepte van het menscheijk lijden. Maar in dat alles bleef hij trouw aan zijn God en schitterde heerlijk zijn geloof.

Van zijn lippen hebben we beluisterd het woord, dat in dagen van groote beproeving, van bitter lijden, van zwaren rouw ons altoos zoo bemoedigend toesprekt en de ziele opheft uit de diepte van ellende tot de hoogte van Gods nabijheid en vertroosting.

Hij sprak het uit: „de Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd“, en dat majestueuse woord heeft alle eeuwen door weeklaak gevonden in het hart van Gods kinderen, en zij hebben het Job nagezegd in dagen van aangrijpend geburen als de ziele in hen overstijpt was.

Het komt er voor ons over in de allererste plaats op aan, te verstaan: *de Heere heeft gegeven*. Wat kan de mensch op aarde ooit hebben of bezitten, dat hij niet van God heeft ontvangen. Zonder God heeft hij niets, en kan hij niets hebben. Dat is de diepe betekenis van het woord dat vlak voorafgaat: naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen, en naakt zal ik daarheen wederkeren. Een kind komt ter wereld en heeft niets, het moet alles ontvangen, zijn kleed en voedsel, zijn verzorging en opvoeding. En zoo ontvangt het nietige menscheijk het leven en den adem, en al wat hij in deze wereld bezit, van God en van God alleen.

Daarom zegt de Apostel: „wie onderscheidt u, en wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen. En zoo zij het hebt ontvangen, wat roemt ge alsof gij het niet ontvangen hadt!“ Dit nu geldt niet alleen voor het stoffelijk goed, maar ook voor alle geestelijk goed. De gaven en krachten der ziel zijn van den Heere ontvangen. Daar is een gave van wijsheid en kennis, een gave van liefde en trouw, een gave van talent en genie. Maar het is alles een gave van Hem die de Vader der geesten is. Hij is de Bron van alle goed, de Fontein van alle heil, de Vader der lichten, van Wien alle goede gade is afdalende.

De Christen weet nog iets anders. „Ja, God geeft alle dingen aan de kinderen der menschen, maar de Heere, Jehovah, de God des Verbonds, geeft in zeer bijzondere zin gaven aan Zijn volk op aarde, aan Zijn kinderen hier beneden. Elke genade in de ziel is een gave van den Vader die in de hemelen is. Wij worden zalig door het geloof, maar dat is niet uit ons, het is Gods gave. Het is al uit Hem gevonden.“

En die trouwe Bonds-Genod, de Heere, geeft aan Zijn volk altoos wat het noodig heeft op bepaalde tijden en in bijzondere omstandigheden. Hij geeft een Mozes om Israël uit te leiden uit het diensthuis van Egypte, een Samuel om het te richten met beleid, een David om het te regeren in gerechtigheid. Hij schenkt een Paulus om het Evangelie in de groote heidenwereld uit te dragen. Hij beschikt een Augustinus om de waarheid Gods in menscheijke taal te bejelden, een Calvijn om een diep vervallen Kerk tot reformatie te brengen. En ook in onze dagen heeft God de Heere ons geschenken krachtdig gegeven, die het licht des Woords klaar hebben doen schijnen over elk terrein des levens.

Maar wij roemen nooit in den mensch. Alleen in den Heere. De Heere heeft gegeven.

Als wat de Heere u schouk, u ontnomen wordt, dan wordt het u *door den Heere ontnomen*. Dit te verstaan en te gelooven, maakt stille in dagen van droefheid en rouw. God de Heere die u alles geeft, is toch vrij het ook weer van u weg te nemen. Hij mag zeggen, en Hij zegt het ook: ben ik niet vrij met het Mijne te doen wat Ik wil.

Het geldt voor ieder menscheijk, dat er geen noodlot of toeval is, dat er Een is die regeert naar Zijn eeuwig Raad en naar Zijn vrijmachtig welbehagen. Neen, geen macht buiten God doet ons meer of minder zijn, God alleen is Rechter die het beslist. Al wat ooit aan een mensch geschenken wordt, wordt door God geschenken, en al wat een mensch ontnomen wordt, wordt hem door God ontnomen.

Dat geldt ook voor het sterven, en daarin is geen onderscheid tusschen het sterven van een kind der wereld en een kind van God. Voor ieder die uit een vrouw geboren is, is waar wat we in het boek van Job lezen: dewijl zijn dagen bestemd zijn, het getal zijner maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overtreden zal.

Maar een Christen weet en gevoelt nog iets anders. De Heere heeft genomen. Hij, die de God Israels is, de God des Verbonds, die trouw houdt en eeuwig leeft, Jehovah, die barmhartig en genadig is, lankmoedig en groot van goedertierenheid. De Vader in de hemelen, die om Zijn lieven Zoon, Jezus Christus wil, al het kwaad dat Hij in dit jammerdal ons toeschikt, ten onzen beste keert en tot onze zaligheid doet gedijen.

Als we bij een sterfbed staan of bij een graf vertoeven, en dan mogen zeggen: „de Heere heeft genomen“, dan is er rijkte u zalige ver-

troosting. Want wij weten, dat wij allen eens moeten sterven en van deze aarde scheiden. Wie leeft er die den slaap des doods niet eens zal slapen, wie redt zijn ziel van het graf? Maar als Jehovah, de Heere, wegneemt uit het land der levenden, dan is het een afsterven van de zonde, een ingaan in het eeuwige leven, een binnenkomen in het Vaderhuis daarboven, en naderen tot den Troon van het Lam, om eeuwig te juichen met al de verlossenen en gezaligden.

De Heere geeft genade in dit leven, als Hij leidt naar Zijn Raad, maar als de Heere wegneemt, dan is dat wegnemen een opnemen in de heerlijkheid. Na den dood is het leven, het eeuwige, zalige leven voor al Gods kinderen bereid.

De Heere neemt weg het aardse leven. De aardse tabernakel wordt afgebroken. Maar weet ge wat nooit wordt weggenomen, wat eeuwig blijft en altoos stand houdt, juist als de Heere wegneemt?

De genade blijft en het werk Gods houdt stand. Want de genadegifte en de roeping Gods zijn onverwilt, en de poorten der hemel zullen de gemeente des levenden Gods nooit overweldigen.

De Heere geeft de leidlieden, de voorgangers, de vaders in Israël. Ze zijn van ons heengegaan, ze zijn gestorven, als ze den loop hebben volindigd en den Raad Gods hebben gediend, en hun graf is onder ons tot deren dag. Maar het werk Gods blijft, want Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid.

Bergen zullen wijken, heuvelen zullen wankelen, maar Mijne goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer.

Als we het zoo verstaan, dan wil ligt onze ziel het in bij het „de Heere heeft genomen“, als ons wordt toegeroepen: zegt den kinderen Israels dat zij voorttrekken.

De naam des Heeren zij geloofd!

Met dit woord eindigt J. B. Hier heft hij zijn ziele, diep bedroefd en toch innig dankbaar, om hoog tot den God zijns levens, die woont in de Eeuwigheid.

Tot het dienen van de eere Gods is elk menscheijk, is al het schepsel te allen tijde geroepen. De Heere heeft alle dingen alleen om Zijns Zelfs wil geschapen. Alles moet zijn glorie verhogen en Zijn eere doen schitteren.

Die in de wereld leeft kan het niet en wil het niet doen. Maar Gods kinderen zijn uit de duisternis geroepen tot het koninkrijk van Gods wonderbaar licht om de deugden des Heeren te verheffen hemelhoog, en het Soli Deo Gloria luide te doen hooren.

In dagen van droefheid en rouw is het hart er niet dadelijk toe gestemd. Maar als de Heere leidt in het Heiligdom en werkt met den Heiligen Geest, dan wordt de toon van lof en aanbidding niet langer onderdrukt, maar luide aangeheven. Dan kunnen we, zij het ook met een traan in oog, in oprechtheid des harten zingen: Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen. David had zijn kind verloren. Door groote smart en droefheid werd hij schier verterd.

Dat duurde tot hij kon ingaan in het Heiligdom, en toen kwam zijn ziele tot aanbidding en grootmaking van den Naam des Heeren.

O, als we het verstaan dat de Heere gegeven heeft, en dat het alleen de Heere is die genomen heeft, dan blijft er niets dan lof en dank over, en dan wordt het hart als van zelf er toe gestemd en er toe gebracht.

Dan wordt God lof en dank toegebracht voor de gave die Hij schouk in ongehouden goedertierenheid, en roemen wij in den Heere. Hij die alles geeft, Hij zal zijn gepeuten. En dan danken wij dat wat ontnomen werd, niet door een aardse macht, niet door Satan werd weggenomen, maar door Gods trouwe Vaderhand. En wij kussen die hand van onzen Vader in de hemelen en geven gewillig over wat onze Heere, Jehovah, de God des Verbonds wegneemt, omdat Hij het zoo goddelijk liefderijk doet.

Neemt de Heere u weg uit dit aardse en zondige leven, neemt Hij u op in zaligheid en heerlijkheid, dan hoort u zielelor de menigte van engelen zingen: Eere zij God in de hoogste hemelen. En jubelend zingt zij mede met de groote schare die niemand tellen kan: de Name des Heeren zij geloofd!

Dr. A. K. Jr.

Amsterdam, 19 Nov. 1920.

Het is nu een week geleden, dat we op dien somberen Novembermiddag, toen de hemel omfloerd was en geen zonnelicht door de wolkennevels heendrong, onzen Dooden naar de laatste rustplaats hebben heengedragen. En als onwillkeurig richt nog eenmaal de blik zich achterwaarts naar hem, nu voor 't eerst *De Hervaut*, zijn lijfblad, geheel door anderen zal worden geschreven. Het valt zoo moeilijk afscheid van hem te nemen, die als een tweede Mozes onder ons is opgetreden, die ons volk uit het diensthuis heeft uitgeleid, en die meer dan veertig jaar zijn trouwe leidsman is geweest.

De rust thans hem geschenken, misgunnen we hem niet. Heel zijn leven is één arbeiden geweest in den dienst van zijn Koning. Hij wist dat de mensch te arbeiden heeft zoolang het dag is, want dat de nacht komt, waarin niemand arbeiden kan. En de zwaarste beproeving in het laatste zijns levens was, dat hij allengs de kracht om te arbeiden hem voelde beugen. Stuk na stuk werd zijn taak van hem weggenomen. Het was een marteling van zijn ziel, telkens wanneer hij weer een deel van zijn arbeid moest neerleggen. Het langst bleef hij zich nog vastklemmen aan *De Hervaut*. Het was alsof hij het blad, dat hij 't meest had liefgehad en waarin de rijkste schat zijner gedachten was neergelegd, niet loslaten kon. Het allerlaatste wat hij schreef, was zijn meditatie voor *De Hervaut*. De gedachte, dat een ander, die taak van hem zou overnemen, was hem schier ondragelijk. Maar in zijn laatste krankheid heeft God de Heere hem losgemaakt van zijn werk en geleerd te berusten in Zijn wil. En het troost, te weten, dat God hem bespaard heeft, wat nog erger was dan het sterven: te moeten voortleven machteloos om nog tot ons volk te spreken.

Over de uitvaart, die ons volk hem schonk, zal ik niet veel schrijven. Terecht is die uitvaart koninklijk genoemd. Niet om uitwendige praal of pracht, die daarbij zou ten toon zijn gespreid. Veel eer trof ieder de diepe eenvoud. Geen bloemenkrans of palmtak dekte de eikenhouten

kist. Geen verenigingen met wapperende banieren volgde den stoet. En op 't kerkhof werd slechts door een klein getal sprekers het woord gevoerd, en wat zij zeiden was meer een verheerlijking van God dan van het menscheijk, dat te u grave werd gebracht. Zoo was het geheel naar den wil van den overledene, die zelf bepaalde, dat op zijn graf niet dan zijn naam zou worden vermeld.

Maar koninklijk was die uitvaart, omdat uit alle deelen van het land duizenden en duizenden waren saamgestroomd om de laatste eere hem te bewijzen. Op den langen weg van het sterfhuus naar het graf, meer dan een uur gaans, stonden ze aan beide zijden geschaard, en wie kan tellen, hoeveel er op 't kerkhof zelf waren gekomen? En toen de kist langzaam wegzak in de groeve onder 't zingen van de lievelingspsalmen van den overledene: Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort en: Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht, bleef schier geen oog zonder tranen. De indruk van dat alles is voor degenen, die het hebben bijgewoond, onvergetelijk geweest. Het was alsof heel ons Gereformeerde volk in die laatste aangrijpende hulde nog eens al de liefde van hun hart tegenover hem wilde uiten. En indien er iets is, wat naast de verstrooende genade Gods balsem is geweest voor de harten zijner kinderen, dan is het die uiting van liefde voor hun vader geweest.

Maar bij dat nu gesloten graf blijven stilstand, om te treuren over hem, die is heengegaan, mogen we niet. Bij dat graf zelf is het ons toegeroepen: de mensch valt weg, maar Christus, de Koning zijner Kerk, blijft; Hij is dezelfde, gisteren, heden en in alle eeuwigheid. En Hij roept ons om den arbeid weder aan te vangen in Zijne heiligen dienste.

En we doen dit zonder te vertwijfelen of te vertragen, omdat we weten, dat de zake Gods, waarvoor we strijden, aan geen mensch, hoe uitnemend ook, hangt. Bovendien is er zooveel wat bemoeiden en sterken kan. Toen Groen van Prinsterer stierf en ik, nog een knaap, bij zijn graf stond, om mijn kranken vader, die in 't buitenland toefde, te vertegenwoordigen, scheen de toekomst zoo somber. Groen was een uitnemend veldheer geweest, maar hij had geen leger gevormd en geen staf achtergelaten. En de door hem zelf aangewezen opvolger was zoo gebroken in kracht, dat de vraag opkwam of hij zijn taak wel ooit vervullen kon. Naar uwe tenten o Israël! was dan ook het schier sombere parool, dat toen door Dr. Kuyper moest worden uitgegeven. En toch, hoe wonderbaar zijn de leidingen Gods niet geweest, die na Groen's dood ons een tijdperk schonk van steeds toenemende krachtoontwikkeling en van de eendrachtige zegepraal op het gebied der school. En thans, nu onze tweede veldheer ons ontviel, moge er weer droefheid wezen, vooral omdat een leider, die zijn plaats kan innemen, ons ontbreekt, maar al ging de veldheer heen, het leger staat in vaste orde, trouw om de banier geschaard, en we hebben een staf van zijn leerlingen, in zijn school opgeleid, die zijn leerstaak zullen voortzetten. En indien onze veldheer nog tot ons spreken kon, zijn woord zou nu tot ons uitgaan: zeg den kinderen Israels, dat zij voorttrekken.

Of wil men liever, want voor ons kerkeijk leven past het beeld van den strijd toch minder goed, de bouwmeester is heengegaan, maar als heilige erfenis liet hij ons na het zoo bezielend schoon bestek, waarnaar de tempel verder moet worden gebouwd. Trouw aan dat bestek willen we verder bouwen, een legelg naar de mate der gaven hem geschenken. Aan het fundament, dat gelegd is, de vastheid van het Woord Gods, door de Apostelen en Profeten gesproken, zullen we onwankelbaar vasthouden. We willen op dat fundament voortbouwen, niet door allerlei nieuwmodische stijloors in den bouw te mengen, maar in echt Calvinistischen stijl. Moge daarbij de steun en het gebed van ons Gereformeerde volk ons niet ontbreken. En schenke Gods genade ons daartoe het licht en de kracht.

Dr. A. Kuyper ook dichter.

In een met groote welwillendheid geschreven „herinnering“ aan Dr. A. Kuyper in de *Ster* door B. C. Slegers wordt herinnerd aan een vers, door Dr. Kuyper gemaakt als antwoord op een gedicht van Beets. Hij meent, dat dit het eenige gedicht is, dat uit de pen van Dr. Kuyper vloeide. Dat is niet zoo. Al lag de kracht van Dr. Kuyper veel meer in het proza dan in het berijmd vers, toch heeft hij, wiens proza zoo dichtertlijk kon wezen, ook den versvorm soms gebruikt. Zoo plaatste hij bij de opening der Vrije Universiteit een kort, in Da Costa'schen stijl geschreven vers in *De Hervaut*. En een andere proeve, die ik gaarne hier wil mededeelen, omdat ze Dr. Kuyper karakteriseert, is dit gedicht in het album van zijn zoon geplaatst:

Kind!
Ondervind
Als tolk
Van het volk
Dat hoort
Naar het Woord,
Hoe te strijden
En te lijden
Voor 's Heeren
Eere,
Wel 't lijf vernieft,
Maar ook bezielt,
Loont
En kroont,
Ja leven
Geven
Kan

Den man,
Die bidt,
Tot wie,
God kiest,
Zich zelf verliest;
Mits
Gids
Hij
Zij
Die,
Wie
Zijns wierd,
Houdt en stiert,
Voor Sathan veilig,
Wijl in Hem heilig.

De acta der Generale Synode.

Met zeldzamen spoed zijn ditmaal de Acta der Generale Synode van Leeuwarden in het licht gegeven. Indien we ons niet vergissen is, dit de eerste maal, dat de acta der Synode nauwelijks twee maanden, nadat de Synode uiteenging, in druk verschenen. Te meer nu valt dit te loven, omdat de acta der Synode zijn uitgedrukt tot een lijvig boekdeel, dat in royaal formaat gedrukt, 315 bladzijden omvat. Het leeuwendeel hiervan komt natuurlijk aan de Bijlagen toe, die meer dan tweederden van den inhoud vullen.

Aan den uitgever J. H. Kok, die gezorgd heeft, dat binnen zoo korten tijd deze Acta gedrukt kon worden, komt alle lof toe, te meer daar de uitgave van overhaasting geen spoor draagt en geschied is op een wijze, die ook wat den band betreft, den uitgever alle eer aandoet. Maar niet minder komt die lof toe aan het moderamen, inzonderheid aan de beide scriba's, die te midden van hun drukken pastoralen arbeid, den tijd konden vinden om zulk een arbeid te verrichten, die vooral wat de correctie betreft, zooveel vergde.

Voorts zijn we dankbaar, dat het moderamen thans weer terugkeerde tot de vroegere wijze van uitgave en niet de besluiten der Synode naar de volgorde der zaken, maar de acta zelf ons mededeelde. In Rotterdam week men daarvan af, maar al is er voor zulk een zakelijke rangschikking iets te zeggen, toch geven deze acta veel beter weer wat op de Synode verhandeld is, en voor wie de verschillende besluiten wil naslaan, biedt het zeer uitvoerige register achter de acta daartoe een gewijzer.

De breedste plaats neemt onder de Bijlagen het rapport in met de daarbij gevoegde stukken over de zaak van Ds. Netelenbos. Terecht is aan dit rapport onder de Bijlagen, terstond na het Getuigenis, dat van de Synode is uitgegaan, de eereplaats gegund.

Natuurlijk kunnen we er niet aan denken, dit rapport in zijn geheel hier over te nemen. Het zou te veel van onze plaatsruimte vergen. En alleen een deel ervan over te drukken, zou een onjuisten indruk kunnen geven. Te meer mogen we er daarom op aandringen, dat onze Kerkeraden, die deze Acta ontvangen, ze niet terstond in het Archief wegbergen, maar deze Acta ter lezing geven aan alle Kerkeradsleden en voorts aan degenen, die er belang in stellen. Na de geheel onjuiste voorstelling, die van deze zaak, vooral in de liberale pers, verspreid is, is het dubbel noodig, dat ons volk wete, op welke gronden het besluit der Synode berustte.

Dan zal wel blijken, hoe het niet alleen ging om de drie dieren in den Bijbel: de slang in het Paradijs, de ezelin van Bileam en de visch van Jona. Niet alsof we den spot, die ook nu weer van liberale zijde over ons uitgegoten is, omdat we gelooven hetgeen de Bijbel ons aangaande deze dieren meedeelt, ons aantrekken zouden. De slang in het Paradijs, die sprekende ezelin van Bileam en de visch, die Jona inslokte, zijn nu eenmaal het geliefkoosde thema van degenen, die met het geloof der eenvoudigen in den Bijbel spotten willen. Maar al was de opvatting van Ds. Netelenbos, die deze verhalen in den Bijbel als mythologische inkleeding beschouwde, reeds op zich zelf bedenkelijk genoeg, de grond waarop de Synode het over hem uitgesproken afzettingvonnis handhaafde, was veelmeer de geheel subjectieve lijn, waarop Ds. Netelenbos zich bewoog. Niet de Schrift zelf besliste voor hem, maar zijn eigen subjectieve opvatting. Het duidelijkt bleek dit, waar hij tegenover de klare en duidelijke uitspraken van Christus en de Apostelen gesteld, daarvoor weigerde te buigen. Natuurlijk zag hij dit zelf zoo niet in en meende hij ook deze uitspraken van Christus en de Apostelen uit accommodatie te mogen verklaren. Maar zoo werd alle vastigheid van het objectief gezag der Heilige Schrift prijs gegeven en het zwartepunt verlegd naar het subjectief gevoel. Dat nu is de oorzaak geweest, waarom de Synode, zonder ook maar een oogenblik te aarzelen, geoordeeld heeft dat Ds. Netelenbos niet langer in onze Kerken bedienaar des Woords kon wezen. Het fundament zelf, waarop ons geloof rust, was daarmee aangetast.

Het is dan ook een geheel onjuiste voorstelling, die deze dagen bij de nabetrachting op Dr. A. Kuyper's arbeid in een der bladen gegeven werd, alsof Ds. Netelenbos eigenlijkt de denkbeelden van Dr. Kuyper vertolkte en de Synode van Leeuwarden met Ds. Netelenbos tegelijk het oordeel over Dr. Kuyper zou hebben uitgesproken. Dr. A. Kuyper heeft, hoewel hij in de *Standaard* de kerkelijke zaken meest buiten spel hield, toch, opdat er geen twijfel aan zijn meening bestaan kon, in een avontuurlijk verbaal, dat iemand als Ds. Netelenbos met zijn afwijkende meeningen in onze Kerken niet geduld kon worden en zelfs uitdrukkelijk last gegeven aan de *Standaard* om geen verslagen van de meetings, waar Ds. Netelenbos optrad, meer op te

nemen. Het is noodzakelijk dit openlijk uit te spreken, omdat anders een legende gevormd wordt, die geheel onjuist is en aan de nagedachtenis van den overledene oneer zou aandoen. Trouwens, wie weet, hoe Dr. A. Kuyper heel zijn leven lang tegen deze accommodatietheorie en dit ethische subjectivisme gestreden heeft, behoeft deze rectificatie wel nauwelijks.

Benoeming of beroeping.

Een onzer lezers vraagt ons, of het aanbeveling verdient om te spreken van *benoeming* of van *beroeping*, waar het geldt de aanwijzing door stemming van een broeder tot het kerkelijke ambt? Hij vraagt dit, omdat hij wil, dat er ook in het kerkelijk spraakgebruik goede vormen zullen zijn.

Nu eischt zeker de keurigheid van de taal, dat men in 't gebruik van de synoniemen niet juist gevoelt te werk ga. Onze taal heeft een rijkdom van synoniemen, maar elk dezer synoniemen heeft door het taalgebruik een eigenaardige nuanceering gekregen. En wie zijn taal liefheeft, zal bij 't gebruik dezer synoniemen daarop letten. Zoo stelt men op zijn kantoor een *scrijver* aan; zoo heeft een vereniging een *secretaris*; zoo spreekt men bij den Senaat eener Universiteit van den *Ab actis*, en zoo noemt men in kerkelijke vergaderingen degenen, die de notulen houden en de brieven schrijven: *scriba*.

Evenzoo nu is het met de drie woorden, die onze taal bezit om aan te wijzen, dat iemand tot een post, ambt, of betrekking wordt aangewezen; men zegt, dat zoo iemand wordt *aangesteld*, *benoemd* of *beroepen*. Het woord *aangesteld* wordt meestal gebruikt voor een ondergeschikte betrekking; iemand wordt aangesteld tot boekhouder, opzichter over een fabriek. Het woord *benoemen* onderstelt altijd, dat dit geschiedt door een persoon of college, dat daartoe bevoegdheid heeft ontvangen; men wordt benoemd tot rechter, tot ontvanger, tot professor enz. Het woord *beroepen* eindigt is bepaald aan het kerkelijk spraakgebruik eigen; de kerkeraad of de gemeente *beroopt* een predikant. Niemand zal zeggen, dat de Koningin iemand tot Minister, burgemeester of professor *beroopt* heeft; het woord *beroeping* draagt altoos min of meer een heilig karakter; het onderstelt, dat er een Goddelijke roeping aan ten grondslag ligt.

In zooverre is het dus volkomen juist, dat wanneer er sprake is van de aanwijzing tot een kerkelijk ambt, men het meest juist doet met van *beroeping* te spreken. Een voorlezer, een koster wordt aangesteld, maar een predikant wordt *beroepen*. De mogelijkheid schuilt alleen hierin, dat ons kerkelijk spraakgebruik dit woord *beroeping* wel gebruikt bij de *Dienaren des Woords* maar niet bij de *ouderlingen* en *diakenen*. Het zou ietwat geaffecteerd klinken, wanneer iemand zeide: ik ben tot *ouderling* of *diaken* *beroepen*; men zegt: iemand wordt tot *ouderling* *gekozen* of *benoemd*. Natuurlijk wil dat niet zeggen, dat er een principieel onderscheid is tusschen deze ambtsdragers. In het bevestigingsformulier wordt evengoed bij de *ouderlingen* en *diakenen* als bij de predikanten gevraagd, of zij in hun hart gevoelen wetmatig van de gemeente en mitsdien van God zelf *geroepen* te zijn. Ook hun roeping is evenzeer een Goddelijke en heilige roeping. Maar nu in het kerkelijk spraakgebruik van eeuwen her men eenmaal gewoon is het woord *beroepen* alleen te gebruiken voor de predikanten, maar niet voor de *ouderlingen* en *diakenen*, zou het al te precies schijnen hiervan af te wijken. Er is daarom geen reden om het woord *benoemen* uit ons kerkelijk spraakgebruik te bannen en het door *beroepen* te vervangen, mits men maar wel in het oog houdt, dat daardoor niet een principieel onderscheid wordt gemaakt tusschen de predikanten en de andere ambtsdragers wat hun roeping tot het ambt betreft.

Critiek.

Wat we onlangs schreven over het klein getal studenten dat aan de Rijksuniversiteiten zich voor de Theologie liet inschrijven en in verband daarmee opmerkten over het besluit der Hervormde Synode om den toegang tot de colleges der Vrije Universiteit voor de a.s. predikanten der Hervormde Kerk gesloten te houden, heeft van tweeërlei zijde critiek uitgelokt.

In de *Nieuwe Rotterdamse Courant* werd opgemerkt, dat de cijfers, door ons opgegeven, niet geheel juist waren. We hadden vermeld, dat er zich voor de Theologie aan de Rijksuniversiteiten 13 studenten lieten inschrijven; in werkelijkheid waren het er 17.

Het verschil zooals men ziet is niet zeer groot en doet ook aan ons betoog weinig af. Vergeleken met het aantal studenten, dat zich te Kampen en aan de Vrije Universiteit te Amsterdam liet inschrijven, is het een veeg teekjen, dat aan de Rijksuniversiteiten het aantal theologische studenten zoo gering is. En daarop kwam het aan.

Ernstiger is de critiek door Prof. Fabius gevoeld.

Vooreerst acht hij het niet redelijk, aan de Haagsche Synode er een verwijt van te maken, dat zij de kweekelingen van de Vrije Universiteit van hare erve wil blijven weren. Deze Synode is toch niet „van God“, maar „des afvals“, gelijk Dr. Gunning indertijd schreef, en daarom is het van haar standpunt volkomen te begrijpen, dat zij niet bevorderen wil de opleiding in de Gereformeerde waarheid, tot uitroeiing waarvan zij volgens Mr. Mackay zou zijn opgericht.

Het komt ons voor, dat de Hervormde Synode met zulk een pleitbezorger voor haar besluit weinig in haar schik zal wezen. Ze zal wel denken: non tali auxilio. Boven-

dien is het a Men zou met dat het om Kerk te ver verklaring van deze onfeilba is van het R verwijt kan gereformeerde in het licht t

Maar Prof. verklaart te Synode bij den, omdat h besloot, hier zien dan een

Een list, d men dan di Kerk minde deelen.

Waarom voegde: „De hoogl blijven mensc dat die hoogl het Hervorm mate inboode kans te versj straks predi genootschap

Ook dit zonderling ic die op meer de Vereenigi op aandrongi voor de toe Vrije Univer die aan derz van wat drie studien zou eerst onze H allen zou ku

Immers m of de Hoog blijven en weeren, dat toornen teger enz. eenig als zij vrees te verspelen of socialistisc

De Hervorm heeft te goed der Vrije U juist, wannee zou worden de Hervorme zou bedragen in de Herv

in den strijd broeders teg macht wordt

Vandaar i maar streds van de Hervoe dat zij de le in de Herv warme gest

Dr. W. waarmede h de Vrije U ber, onder gegeven. E spraak, nu i baar wezen, voor brede

Eigenlijk minder juist in hoofdzaak Gereformeer, die aan d noodig is, Hij zag de i mentaliteit, v en wilde d dat, gelijk o zijn, in keu zonnenheid, geschoolden liefde voor

Ook de door Prof. over den eschap en R en zakelijke Geesink teg eens het st inneemt, op We zijn dan Visscher hie

Gesneden dit boekste Akademisch mede reken die de stud een kostbar den fier v schap aanw wekken we kennis te u

In hartelij D. J. W. J. B. A. B. stempel Jm. Driogend behoefen te

1. JONKVR Vierde her Fams S. V. Toen dit druk versc lezen o hie een genoeg op te vestig De onder in het dagel